ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ В ШКОЛАХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Яковенко Артем
Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы организации физического воспитания школьников в отдельных странах Европы, Азии и Америки. Анализ литературных источников показал, что в большинстве рассматриваемых стран предмет «Физическая культура» является обязательным для изучения учениками начальной и средней школы. Урок физической культуры в большинстве стран проводится не менее трех раз в неделю, а в Китае, Великобритании и США – ежедневно. Кроме того, двигательную активность школьников дополняют занятия в спортивных секциях, которые являются особенно популярными в США, Великобритании, Японии, Китае, Польше, Франции, Италии, Германии, Бельгии, Австрии. Позитивной тенденцией является расширение спектра спортивных дисциплин в учебных планах по физическому воспитанию и возможность варьировать содержание программ в зависимости от возраста и пола занимающихся, климатических условий и материальной базы школы, национальных ценностей и традиций.

Ключевые слова: физическое воспитание, школьники, зарубежные страны, физическая культура.

Annotation

The article deals with the organization of physical education of schoolchildren in selected countries of Europe, Asia and America. The analysis of literary sources showed that in most of the countries under consideration the subject "Physical culture" is compulsory for students of primary and secondary schools. Physical culture lessons are held in most countries at least three times a week, and in China, the United Kingdom and the United States - every day. In addition, the motor activity of schoolchildren is supplemented by classes in sports sections, which are especially popular in the USA, Great Britain, Japan, China, Poland, France, Italy, Germany, Belgium, Austria. A positive trend is the expansion of the range of sports disciplines in the curricula for physical education and the ability to vary the content of programs depending on the age and sex of pupils, the climatic conditions and material base of the school, national values and traditions.

Key words: physical education, schoolchildren, foreign countries, physical culture.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній освітній ситуації в Україні відзначається погіршення здоров'я школярів, нерозвиненість у них потреб у заняттях фізичною культурою і спортом. На це, через низький соціально-економічний рівень, впливає й зниження мотивації до фізкультурно-спортивної активності у населення. Окрім цього, на жаль, в загальноосвітніх школах спостерігається відставання від зарубіжної практики фізичного виховання, недостатність матеріального і кадрового забезпечення. Тому проблема підвищення ефективності фізичного виховання школярів у системі освіти як ніколи актуальна на сучасному етапі [1, 13].

Проблеми фізичного виховання дітей знаходяться в полі зору керівників і громадян різних країн. Немає держави, яка залишилася б байдужою до якісного вирішення цієї важливої проблеми, адже фізичне виховання є невід'ємною частиною освіти дітей, у дошкільних установах і школах [14]. Багато зарубіжних країн визнають важливість занять фізичною культурою. Ця дисципліна знаходиться на центральних позиціях у навчальних планах для всіх без винятків загальноосвітніх шкіл країн Євро-

пи, Азії та Америки [16].

Важливим джерелом визначення сучасної стратегії розвитку сфери фізичного виховання в Україні є аналіз передового досвіду організації навчально-виховного процесу, дослідження закономірностей і тенденцій розвитку цієї важливої складової частини освітньої сфери в різних країнах світу.

Мета дослідження – проаналізувати сучасну наукову літературу щодо особливостей організації фізкультурно-оздоровчої роботи у школах зарубіжних країн.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, документальних матеріалів та Інтернет-джерел.

Результати дослідження та їх обговорення. У більшості зарубіжних країн фізичне виховання трактується як обов'язковий предмет навчання. У школах деяких країн (Німеччина, Португалія, Великобританія) застосовують міжпредметний підхід до занять з фізичного виховання. Це означає, що зміст деяких предметів із природничих чи суспільних наук можуть вивчати в рамках уроків фізичного виховання і навпаки. Наприклад:

– у школах Чехії, Німеччини на заняттях фізичним вихованням учні знайомляться з правилами дорожнього руху;

– у школах Скандинавських країн на уроках дітей вчать користуватися мапою і знайомлять із основами орієнтування на місцевості;

– у школах Чехії, Греції і Польщі акцентується увага на здобутті знань з олімпійської освіти, зокрема розповідають про цінності й символіку олімпійських ігор;

– у школах Словенії вчителі інших предметів переривають уроки на так звану «хвилину для здоров'я». У процесі такої короткої перерви учні виконують прості вправи й активно відпочивають [6, 16].

Уже багато років у багатьох країнах спостерігається стурбованість щодо кількості уроків фізкультури на тиждень. У Європейському Союзі мінімум два уроки є обов'язковими для класів середньої школи. Австрія, Іспанія, Португалія мають три і навіть чотири уроки на тиждень. Європейська Асоціація запропонувала мінімальну кількість – три години на тиждень для шкіл всіх країн [20].

В останні десятиліття увагу фахівців привертає ще одна тенденція. У багатьох країнах Західної Європи спорт почав витісняти фізичне виховання. У цих країнах практикуються обов'язкові факультативні заняття спортом за вибором у шкільних спортивних об'єднаннях чи спілках, з урахуванням схильностей учнів у післяобідній, вільний від уроків час. Школам та їхнім спортивним об'єднанням для проведення занять надаються закриті й відкриті спортивні споруди, які належать державі. Тренування найчастіше відбуваються під керівництвом викладачів фізичного виховання [16].

У таблиці 1 представлено види фізичної активності, які є обов'язковими для вивчення в рамках дисципліни «Фізична культура» в школах різних країн.

У початкових школах Австрії діє принцип класного вчителя: предмет «Фізичні вправи і спорт» викладається для всього класу (хлопчики і дівчатка – спільно) вчителем початкової школи в обсязі 3 години на тиждень упродовж 1-2 класів, 2 години на тиждень – упродовж 3-4 класів. Такий підхід дає можливість гнучкого планування уроків з метою створення умов для щоденної фізичної активності учнів. У середній школі на заняття фізичною культурою відводиться від 2 до 4 годин на тиждень. Для підвищення рівня мотивації школярів у вільний час практикуються такі форми спортивної роботи, як: курси по лижах, тижні спорту, тижні плавання, дні туризму. Щоб підготувати учнів до занять спортом у вільний час, у школі можуть створюватися групи за інтересами, в яких діти засвоюють фізичні вправи, орієнтовані на види спорту, що користуються в країні великою популярністю: футбол, плавання, легка атлетика, лижі, волейбол, теніс і т. ін. В Австрії є школи зі спортивним ухилом, в яких діти разом з отриманням загальної освіти займаються спортом, прагнучи досягти успіхів у цій галузі. Шкільні змагання доповнюють навчальний план з фізичного виховання, дозволяючи учням практично реалізовувати набуті спортивні навички.

На обов'язкові заняття за програмами фізичного виховання у Бельгії відводиться 3 год. для учнів у віці 6-14 років і 2 год. – для 15-18-літніх, а також 2 год. на тиждень – на позаурочні обов'язкові заняття.

Розвиток шкільного спорту визначається Міністерством освіти і знаходиться в безпосередньому віданні національних громад. Федерація шкільного спорту Бельгії організовує міжшкільні змагання різного рівня. Найбільш великими з них є щорічні Ігри школи [6, 20].

У Великобританії діє Програма фізичної активності учнів початкових класів (вік дітей: від 5 до 11 років), яка передбачає щоденні заняття. У середніх школах діє програма під назвою «Фізичне виховання як підготовка до життя». Спортивні тренування проводяться в позакласний час, як правило, – під керівництвом викладача фізичної культури. Проводяться також міжшкільні змагання.

У початковій школі учням пропонуються 5 обов'язкових видів фізичної активності: легка атлетика, ігри, гімнастика або танці (на вибір), плавання, активне дозвілля на природі. Практично в усіх школах є басейни, май-

Таблиця 1

Обов`язкові види фізичної активності, що входять у навчальний план з предмету «Фізична культура» у початковій і середній школі зарубіжних країн

Країна \ Види спорту	Легка атлетика		Танці		Ігри		Гімнастика		Здоров'я та фітнес		Заняття на свіжому повітрі		Плавання		Зимові види спорту		Інше		Автономія школи
Австрія	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■					■
Бельгія	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■			■	■	■
Болгарія	■	■	■	■			■	■											
Греція	■	■	■	■	■	■	■	■					■	■					
Данія					■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					■
Італія																			■
Канада					■	■	■	■	■	■									■
КНР	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■					■	■	■
Нідерланди																			■
Німеччина	■	■	■	■	■	■	■	■		■			■	■				■	
Польща																			■
Республіка Корея	■	■			■	■	■	■	■	■							■	■	
Спол. Королівство	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
США	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■	■
Фінляндія			■	■	■	■	■	■			■	■	■	■	■	■			
Франція	■	■	■	■	■	■	■	■		■	■	■	■	■				■	
Чехія	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■						
Японія	■	■	■	■	■	■	■	■					■	■			■	■	

Примітки: ■ - початкова школа; ■ - середня школа.

данчики для тенісу, баскетболу та футболу, галявини для гольфу. При цьому в деяких школах обов'язковими є заняття балетом.

У школах Великобританії учням надається змога обирати вид спорту, яким вони хотіли б займатися: футбол, регбі, спортивна гімнастика, волейбол, теніс, сквош, легка атлетика, крикет, плавання, веслування, вітрильний спорт, бадмінтон, гольф, хокей на траві, баскетбол, настільний теніс, стрільба з лука, верхова їзда, ковзанярський спорт, стрибки у воду. Все підпорядковується одній меті – створити в учнів навички активного проведення дозвілля і занять спортом, які б зберігалися впродовж усього життя.

Учням, які бажають частіше займатися спортом, така можливість надається у школі, а також – у спортивних клубах. Практично в усіх навчальних закладах після закінчення занять відбуваються тренування шкільних команд за різними видами спорту, найчастіше – під керівництвом викладачів фізичного виховання [15].

У 1-х класах шкіл Німеччини заняття з фізичної культури проводяться щодня, для решти школярів навчальними планами передбачено 3 уроки фізичного виховання на тиждень, по 45 хв. Бажаючі можуть додатково займатися 2 год. на тиждень на факультативі у шкільних спортивних секціях і шкільних добровільних спортивних товариствах, які працюють в тісному контакті зі спортивними клубами. Займатися тут прагнуть багато учнів. Членство в клубах платне, але коштує недорого.

Шкільні змагання проводяться в рамках двох програм: «Федеральні ігри молоді» та «Молодь тренується для Олімпіади».

До змісту фізичного виховання в початковій школі включено легку атлетику, спортивні ігри (волейбол, футбол, теніс, настільний теніс, гандбол, нетбол), основи гімнастики і танцю.

У Німеччині 70,2% 7-10-річних дітей беруть участь у спортивних клубах (загалом 80 000 спортивних клубів у країні). Крім популярності фізичної культури і спорту, це число також відображає важливість діяльності спортивних клубів у соціальній інтеграції та розвитку особистості [20].

На уроки фізичної культури в школах Греції для учнів I-IV класів планується чотири уроки, а в V-VI класах – два уроки фізичного виховання на тиждень. Крім того, «Фізичне виховання» – один із двох предметів за вибором, і тому дозволено до вищезгаданої кількості уроків додавати ще від одного до п'яти занять щотижня. До програми занять входять спортивні ігри (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол), основи гімнастики, легка атлетика, грецькі народні танці.

У школах Італії, поряд з академічними заняттями, велика увага приділяється спорту. Майже у кожній школі є асоціація – шкільна спортивна група. Заняття проводяться після уроків, 2-3 рази на тиждень під керівництвом викла-

дача фізичної культури (загальна тривалість – 6 год. на тиждень).

Шкільні змагання організовуються Міністерством громадської освіти за сприяння НОК Італії. Головні серед них – Ігри молоді.

Урок фізичної культури є обов'язковим, основною метою якого, згідно з програмою Міністерства освіти Італії, є досягнення оптимального фізичного розвитку, вдосконалення техніки виконання раніше вивчених вправ. Зміст дисципліни передбачає вивчення структури і правил індивідуальних і командних видів спорту, застосування основних принципів теорії та методики тренувань, ознайомлення з основами харчування при фізичній активності, проблемами допінгу у спорті.

Учні італійських шкіл мають можливість обирати, чим займатись: плаванням, гімнастикою, заняттями на велотреці, гірськолижним спортом, спортивним орієнтуванням, волейболом, футболом, баскетболом та ін. Як правило, такі заняття проводить учитель. Інколи такі факультативні заняття проводять спортивні асоціації (у такому випадку вони є платними і здійснюються з метою пошуку талановитих спортсменів).

Програми фізичного виховання в школах Фінляндії передбачають обов'язкові заняття: у 1-2-х класах – по 1,5 год. на тиждень, у 3-4-х класах – 3 год., у 5-6-х класах – 2,5 год., в 7-9-х класах – 2 год. На думку фінських учених, оптимальний обсяг занять для школярів усіх вікових груп становить 3-4 год. на тиждень.

Згідно з рекомендаціями національного курикулуму Фінляндії, уроки з фізичного виховання проводяться спільно для хлопчиків і дівчаток у 1-2 класах, а, починаючи з 3 року, навчання враховуються гендерні особливості учнів. Викладання дисципліни здійснюється вчителями фізичного виховання. Міністерство освіти Фінляндії активно підтримує та фінансує через гранти спортивні проекти (секції, клуби, факультативи) [6].

Мета програм фізичного і спортивного виховання в школах Франції – оволодіння різними видами діяльності у галузі спорту і фізкультури, які сприяють зміцненню здоров'я школярів, гармонійному розвитку особистості. Програми передбачають в першу чергу розвиток швидкості, сили, витривалості, координації рухів, рівноваги, гнучкості. Мінімальний обсяг занять у початковій школі – 6 год. на тиждень. У ряді шкіл апробується програма, розрахована на 7 год. занять і більше.

Основним організаційним осередком структури шкільного спорту Франції є спортивна асоціація, яка є в кожній школі. Керує нею викладач фізичної культури.

У Данії фізичне виховання, разом із музикою та візуальними мистецтвами, відноситься до блоку «Практичних / творчих дисциплін», що є обов'язковими з 1-го по 9-й клас єдиної Folkeskole. З фізичного виховання не існує формального оцінювання, що, на думку вчителів, знижує статус предмета у порівнянні з іншими дисциплінами курикулуму. Результатом відсутності духу змагання та конкуренції в данській Folkeskole є непопулярність спортивних конкурсів і змагань між учнями або школами взагалі. З цієї ж причини в країні не розвинута мережа шкільних спортивних команд і клубів, хоча учні, за їхнім бажанням, мають можливість відвідувати центри дозвілля після занять.

У Чехії, згідно з рамковою навчальною програмою для початкової освіти, фізичне виховання відноситься до освітньої галузі «Людина і здоров'я», яка передбачає формування в молодших школярів навичок здорового способу життя для повсякденного використання в обсязі 2 годин на тиждень протягом перших п'яти класів.

У розкладі початкових шкіл Болгарії на фізкультурну освіту виділяється 2 години в 1-2 класах і 2,5 години в 3-4 класах. Зміст дисципліни «Фізична діяльність і спорт» включає у 1-ому класі, наприклад, такі модулі, як «Легка атлетика», «Гімнастика», «Туризм», «Танці» та «Спортивні ігри». Конкретизуючи навчальну діяльність учнів за кожним модулем, програма зазначає міжпредметні зв'язки (з музикою, рідною мовою, математикою, технологіями, мистецтвом, природознавством, краєзнавством), тим самим підкреслюючи крос-предметний характер початкової освіти.

У Польщі в розкладі уроків планується 3 години фізичного виховання, а інші – 2 години, які є також обов'язковими, проводяться з учнями у позаурочний час (друга половина навчального дня). Зміст занять залежить від можливостей спортивної бази школи, географічних і кліматичних умов регіону, інтересів учнів, професійної підготовленості вчителя фізичного виховання. Кожен учень сам обирає заняття, які він буде відвідувати у другій половині навчального дня. Ці заняття можуть бути у вигляді: рекреаційних; рухливих і спортивних ігор; коригуючої гімнастики та лікувальної фізичної культури; плавання, аеробіки, художньої або спортивної гімнастики, туризму та ін.

У Нідерландах немає конкретних настанов щодо кількості уроків фізичного виховання, але є в середньому 90 хвилин на тиждень, фактичний розподіл годин визначають заступники директорів шкіл [1, 13, 16, 20].

Фізичне виховання в Китайській Народній Республіці приймає форми звичайної урочної форми навчання, позашкільної діяльності та спортивних змагань, походів, подорожей тощо. Курс фізичної культури є основною формою виховання у навчальних

установах різних типів і на всіх щаблях освіти [2].

Кількість занять фізкультурою у школі визначається державою, проте кожна школа має відносну самостійність і право збільшувати кількість фізичного навантаження власних вихованців. Отже, мінімальна кількість уроків фізкультури у початковій школі – 3-4 уроки на тиждень. Проте у багатьох школах урок фізичної культури є щоденним. І це не рахуючи ранкових пробіжок та, зазвичай, вечірніх – також. До шкіл, у яких кількість занять з фізичної становить менше 2 на тиждень, застосовуються штрафні та адміністративні санкції [4, 8].

У шкільний курс фізкультури включено базові знання санітарних норм, прищеплення учням інформованості та зацікавленості власним здоров'ям, спортом, розвиток їх особистості, ознайомлення з видами спорту, – такими, як легка атлетика, ігри з м'ячем, гімнастика, танці, традиційні види спорту тощо з ціллю закласти навички здорового способу життя, постійного фізичного та психічного самовдосконалення, фізичної підготовленості [5].

Уроки фізкультури, як правило, розділені на теоретичні та практичні заняття. Крім обов'язкових уроків фізичної культури в навчальних закладах КНР діти активно займаються спортом у вільний від навчання час в спортивних секціях, гуртках, дитячо-юнацьких спортивних школах [3].

У Республіці Корея мета шкільного фізичного виховання полягає у формуванні в учнів потреб у руховій активності (спортивної діяльності, танцях, іграх) і набуття відповідних навичок в інтересах зміцнення фізичного і психічного здоров'я; набуття знань з філософії, історії, фізіології, соціології, психології фізичної активності, спорту, танцю, гри, що дозволяє творчо оцінювати роль фізичної культури в житті людини і будувати свій фізичний потенціал на науковій основі; формування духовно-морального потенціалу і емоційно позитивних міжособистісних відносин.

На уроки фізичної культури у Південній Кореї відводиться у початковій школі – 408 годин на рік, у середній – 272 години. До змісту занять входять загальна фізична підготовка, гімнастика, спортивні та рухливі ігри, силові та оздоровчі вправи, легка атлетика [9, 11].

У початковій школі Японії (1-6-ті класи, вік учнів 6-12 років) передбачено не менше 3 годин занять фізичною культурою і спортом на тиждень. Програма початкової школи включає: загальну фізичну підготовку, гімнастику, легку атлетику, плавання, ігри з м'ячем, танці, формування навичок здорового способу життя. Поряд з обов'язковими заняттями, 40% японських початкових шкіл мають додаткову програму позаурочних занять в спортклубах (більше 5 годин на тиждень). Проводяться також Дні спортивних ігор, Дні любителів плавання, фізкультурно-оздоровчі екскурсії і шкільні спортивні змагання.

Обов'язкові заняття в середній школі складають не менше 3 годин на тиждень. За програмою додаткових занять спортом кожен учень зобов'язаний відвідувати заняття в спортивному клубі не менше одного разу на тиждень. Близько 60% учнів середньої школи займаються в спортивних клубах не менше 8 годин на тиждень.

У старших класах обов'язкові заняття фізичною підготовкою складають 4 години на тиждень – для юнаків і 2 години – для дівчат (10-ті класи), по 3 години для юнаків і дівчат 11-х класів. Більше 40% школярів займаються не менше 9 годин на тиждень.

До програм занять входять: легка атлетика, плавання, гімнастика, атлетизм, танці, спортивні ігри, оздоровчі вправи [7, 17].

У Канаді кількість годин на уроки фізичного виховання та їх розподіл визначають керівники шкіл. Наприклад, у провінції Острову Принца Едуарда на фізичне виховання виділяється лише 75 хвилин на тиждень, у провінції Нью-Брансвік – 150 хвилин, у Новій Шотландії – 30 хвилин на день, а у Британській Колумбії – 90-100 годин на рік. У деяких провінціях учні займаються фізичними вправами двічі на тиждень. Неприбуткова організація PHECanada, яка займається фізкультурною і медичною освітою Канади, пропонує щонайменше 30 хвилин щодня для занять фізичними вправами у школі з кваліфікованими викладачами фізичного виховання. Щоб допомогти підтримати цю мету, вони пропонують кілька нагородних програм (наприклад, програма Quality Daily Physical Education Award) [18].

Три канадських провінції Манітоба, Онтаріо та Квебек пропонують займатися за комплексною освітньою програмою здоров'я та фізичної активності, а інші сім областей пропонують фізкультурну освіту окремо від охорони здоров'я.

У зміст уроків фізичної культури школярів входять спортивні ігри (баскетбол, футбол, волейбол), гімнастика, фітнес [19].

У Сполучених Штатах Америки фізичне виховання є обов'язковим предметом, починаючи з молодшої школи. Фізичному вихованню відводиться приблизно 1/6 частина часу, передбаченого на усі навчальні дисципліни. Кожен шкільний округ, школа, вчитель фізичного виховання повинні складати власну програму, враховуючи положення та рекомендації урядових програм, адаптовуючи існуючі наукові теоретичні концепції до умов конкретної общини, школи або класу. На практиці складанням шкільних програм займаються відділи освіти адміністрацій шта-

тів, а в більшості штатів (понад 60%) програми складаються на рівні самих шкіл на основі рекомендацій провідних організацій в цій сфері.

Кількість навчального часу, що відводиться для занять фізичним вихованням, є приблизно такою: початкова школа – 2 рази по 15-20 хвилин щоденно, середня школа – 3 години на тиждень, старша школа – 1 година щоденно [10].

У США, поряд з академічними заняттями, у навчальних планах і програмах велика увага приділяється шкільному спорту. Цю роботу проводять шкільні спортивні клуби або ініціативні групи під керівництвом батьківського комітету. В США є близько 25 тис. таких клубів [12].

Майже в кожній школі існує близько 20 спортивних секцій: з американського футболу, соккеру, баскетболу, волейболу, бейсболу, легкої атлетики, гольфу, тенісу і т. ін. В Америці в обов'язковому порядку створюють шкільні спортивні команди обох статей з усіх видів спорту за винятком американського футболу.

Висновки. Аналіз зарубіжного досвіду організації фізичного виховання в загальноосвітніх школах показав, що:

– в багатьох країнах надається величезне значення фізичному та спортивному вихованню в школах протягом усього періоду навчання. У більшості зарубіжних країн уроки фізичної культури проводяться не рідше трьох разів на тиждень, причому найбільша кількість годин припадає на молодший шкільний вік, – найбільш сприятливий для формування навичок і розвитку фізичних здібностей;

– у шкільних програмах різних країн спостерігається постійне збільшення кількості спортивних дисциплін. Виявляється тенденція до гнучкості шкільних програм з фізичного виховання, що дозволяє учителеві вносити зміни у зміст навчання залежно від віку і статі тих, хто займається, кліматичних умов і матеріального становища, національних цінностей і традицій. У програму обов'язкових і факультативних занять все частіше бувають включені національні види спорту і фізичних вправ;

– у різних країнах позакласні і позашкільні форми фізкультурно-спортивної роботи органічно доповнюють уроки фізичної культури, будучи складовою частиною національних програм фізичного виховання школярів.

Перспективи подальших досліджень полягають у аналізі передумов становлення сучасних систем фізичного виховання дітей шкільного віку в зарубіжних країнах.

Література

1. Бобровник С.І. Концепції сучасного фізичного виховання школярів / Бобровник С.І. // Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 117. – С. 15-21.
2. Ван Сюемань. Особенности организации физического воспитания школьников в Китае / Ван Сюемань, Гуо Юй Ань // Вісник Луганського Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 17 (204). – С. 96-103.
3. Ван Цзин. Организация физического воспитания детей и молодежи в Китайской Народной Республике / Ван Цзин, Бондарь А.С. // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 5 (38). – С. 45-48.
4. Глоба Г.В. Система фізичного виховання в школах Китаю / Г.В. Глоба // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2012. – №10. – С. 16-19.
5. До Кеон Ву. Управление физической подготовкой в странах Дальневосточной Азии : автореф. дис. … канд. пед. наук / Ву До Кеон. – СПб., 2000. – С. 11-14.
6. Жданова О. Фізичне виховання в школах країн Європи / Жданова О., Чеховська Л., Фляк А. // Молода спортивна наука України. – 2015. – Т.2 – С. 311-319.
7. Забурдаева М.Н. Организация и управление учебными планами и программами по физическому воспитанию в странах Востока (Республика Корея, Китай, Япония) / М.Н. Забурдаева // Педагогика и психология, теория и методика обучения. – 2006. – С. 182-184.
8. Иванов В.Д. Особенности физической культуры и спорта в странах Азии / В.Д. Иванов, Н.А. Салькова // Физическая культура. Спорт. Туризм. Двигательная рекреация. – 2017. – Т.2, № 1. – С. 32-35.
9. Лачина Е.В. Исторический обзор основных направлений государственной политики Республики Корея в области физической культуры и спорта / Е. В. Лачина // Вестник Московского государственного лингвистического университета. – 2013. – № 22. – С. 134–145.
10. Мандюк А. Особливості програм із фізичного виховання в системі середньої освіти США / А. Мандюк, А. Синчук // Нова педагогічна думка. – 2013. – №4. – С. 150-153.
11. Нестеров А.А. Цели и содержание физического воспитания учащихся общеобразовательных школ стран Азии (Япония, Корея, Китай) / А.А. Нестеров, М.Н. Забурдаева // Физическая культура. – 2006. – № 6. – С. 58-61.
12. Осадчая Т.Ю. Физическое воспитание школьников США: учеб. пособие для студентов вузов физ. воспитания и спорта / Т.Ю. Осадчая, И.Г.

Максименко. – К.: Олимпийская литература, 2008. – 144 с.
13. Пангелова Н. Зарубіжний досвід організації фізичного виховання в загальноосвітніх школах / Пангелова Н., Власова С. // Спортивний вісник Придніпров`я. – 2017. – № 1. – С. 215-221.
14. Савина А.К. Образование в Европейском Союзе / А.К. Савина // Проблемы современного образования. – 2014. – №2. – С. 53-64.
15. Турчик І.Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Англії: дис....канд. наук з фіз. виховання іспорту: 24.00.02 / Турчик І.Х.; Львівський держ. ін-т фізичної культури. – Л., 2005. – 207 с.
16. Hardman K. Physical Education in Schools: A Global Perspective / K. Hardman // Kinesiology. 2008. – № 1 (40). – P. 5-28.
17. Innovative Practices in Physical Education and Sports in Asia. UNESCO. – Bangkok, 2008. – VIII. – 100 p.
18. Kilborn M. An analysis of Canadian physical education curricula / Kilborn M., Lorusso J., Francis N. // European Physical Education Review. – 2016. – Vol. 22 (1). – P. 23-46. DOI: 10.1177/1356336X15586909
19. Lloyd R. Approaches to Improve Physical Education in Canadian Schools: Teacher Education, Diversity & Curriculum Supports / R. Lloyd // Исследования по спортивному образованию (яп.). – 2015. – Vol.35, №. 2. – pp. 73-89. – Режим доступа: https://www.jstage.jst.go.jp/article/jjses/35/2/35_73/_article/-char/ja/
20. Physical Education and Sport at School in Europe: Eurydice Report. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2013 – 76 p.